

УДК 343.9
DOI: 10.31733/2078-3566-2023-6-316-321

Інна МЕЛЬНИЧЕНКО©

ад'юнкнт

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ СЕСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ, ПОВ'ЯЗАНОМУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ В УКРАЇНІ

Сформовано цілісне уявлення про розгалужену систему заходів, що утворюють зміст кримінологічного забезпечення запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом. Запропоновані заходи можуть використовуватися як базові положення загальнодержавної стратегії запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом. Кримінологічне забезпечення запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом, є важливою складовою державної політики запобігання такому виду сексуального насильства. Наразі потребує більш активного дослідження стратегія зменшення ймовірності вчинення сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, основною метою якої є реалізація заходів, спрямованих на підвищення обізнаності населення про ймовірність вчинення злочинів, ризикованість злочинної діяльності, усвідомлення невідворотності покарання.

Вдосконалення всіх компонентів кримінологічного забезпечення дозволить досягти: підвищення ефективності системи запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом; результативності діяльності органів Національної поліції; впровадження гендерно чутливого, інклюзивного, орієнтованого на постраждалих, заснованого на правах людини підходу; налагодження міжнародної, міжвідомчої взаємодії у правоохоронній сфері, а також підвищення зацікавленості в наукових дослідженнях злочинності.

Ключові слова: сексуальне насильство, збройний конфлікт, збройна агресія, пов'язане з конфліктом сексуальне насильство, гендерно зумовлене насильство, кримінологічне забезпечення, запобігання.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення актуалізувало питання запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом (далі – СНПК) те тільки засобами кримінально-правової репресії, але й шляхом кримінологічного забезпечення цієї діяльності.

Відповідно до офіційних даних Офісу Генерального прокурора станом на 1 вересня 2023 р. відомо про 231 факт вчинення снпк на території України. Серед потерпілих 35 % становлять чоловіки (82 особи), 65 % – жінки (149 осіб). Офіційно встановлено 13 неповнолітніх (12 дівчат та 1 хлопець). Найбільше випадків снпк зафіксовано на території Херсонської (29,8 %), Київської (22,5 %), Донецької (23,8 %) та Харківської областей (9,09 %) [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Тематика снпк останнім часом, викликає підвищений інтерес у вітчизняної наукової спільноти, що цілком логічно з огляду на поширення кількості випадків сексуального насильства. Серед найбільш ґрунтовних досліджень окремих аспектів у цій сфері можна назвати роботи таких авторів, як С. Глушановська О. Дудоров, І. Заворотько, А. Кожевнікова, Р. Мовчан, С. Мохончук, Л. Наконечна, Л. Наливайко, А. Політова, В. Руфанова, О. Сенаторова, Ю. Усманов, О. Харитонова, В. Хавронюк, В. Шаблістий та ін.

Серед закордонних дослідників найбільший внесок у вивчення проблеми снпк зробили Г. Ганджолі [2], К. Бучанан [3], С. Бенуелл [4], А. Александре і К. Мутоно [5].

Мета статті полягає у виробленні комплексу заходів кримінологічного забезпечення запобігання СНПК.

Виклад основного матеріалу. В умовах збройних конфліктів масштаби, поширеність, жорстокість та форми знущань над жінками суттєво зростають. Спеціальний доповідач Організації Об'єднаних Націй Д. Макдугал у своїй доповіді під час сесії щодо прав людини наголошував, що сексуальне насильство стосовно жінок використовується для того, щоб залякати та знищити «противника» шляхом зґвалтування та взяття жінок в рабство. Жінок сприймають як представників сторони супротиву [6]. Так, наприклад, солдати армії Японії в роки Другої світової війни забирали жінок у Південній Кореї, Китаї, М'янмі, Таїланді, В'єтнамі, Індонезії, на Філіппінах та низці інших країн. Кількість постраждалих у різних джерелах коливається від 20 тис. до 360-410 тис. осіб. Викрадених жінок доставляли до «станцій втіхи», де примушували їх надавати сексуальні послуги [7].

Порушення прав жінок під час збройних конфліктів являють собою порушення основних принципів міжнародного права у сфері прав людини, гуманітарного та національного права. Доступна інформація з офіційних джерел свідчить, що ні законодавча, ні правоохоронна система виявилися не готовими до питання захисту жінок від снпк.

Реакцією на вчинення зґвалтувань, катувань, каліцтва статевих органів, примусового оголення, погроз та спроб зґвалтування, примусу дивитися на сексуальну наругу над близькими особами є те, що в Україні починає формуватися система забезпечення відповідальності за вчинення снпк та формуються передумови для усунення криміногенних детермінант такої злочинності.

У цьому аспекті важливе місце належить саме кримінологічному забезпеченню запобігання снпк. В. Бєсчастний зазначає, що кримінологічне забезпечення являє собою допоміжну до протидії злочинності діяльність у вигляді створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами (державними, недержавними органами та установами, громадськими формуваннями і окремими громадянами) впливу на злочинність із метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня [9, с. 104]. Запобіжний вплив – це науково обґрунтований процес, заходи, завдяки яким криміногенні об'єкти зазнають певних соціально-позитивних змін. Тобто запобіжний вплив є тиском, цілеспрямованим зусиллям різних суб'єктів (не тільки правоохоронних органів) на ті криміногенні об'єкти, котрі у взаємозв'язку з іншими чинниками зумовлюють злочинну мотивацію і тим самим обмежують можливість вчинення злочинів. Важливо, щоб кожен суб'єкт чітко знав об'єкт свого запобіжного впливу, підвищував свій професіоналізм та ефективність [10].

В. Голіна наголошує, що отримання об'єктивної картини щодо характеру і ступеня суспільної небезпечності явищ, подій, фактів можливе лише в результаті кримінологічного моніторингу, кримінологічних досліджень та кримінологічної характеристики (за такими параметрами, як рівень, структура, динаміка) причин і умов їх виникнення і поширення, даних про особу порушника, наявності різних за тяжкістю наслідків, рівня латентності, неспроможності інших, наприклад, правових галузевих заходів і засобів впливу на зазначені явища, події, факти та ін. [10]. З цього випливає, що кримінологічне супроводження процесу криміналізації/декриміналізації, запобігання, протидії злочинності здійснює суттєвий вплив на об'єктивність і своєчасність, а також дозволяє обрати необхідні заходи впливу на певний вид злочинності.

М. Колодяжний переконаний, що лише за допомогою кримінологічного забезпечення можна здійснити некаральний вплив на злочинність. Виключно кримінологічна наука здатна сформулювати сучасному суспільству обґрунтовані відповіді на складні питання про стан злочинності, її детермінанти, віктимізацію, ефективні напрями запобігання злочинності та її проявам. Дослідник виділяє три складові кримінологічного забезпечення, що суттєво впливають на ефективність правоохоронної діяльності: 1) теоретична (науково-методологічна); 2) методична; 3) практична [11, с. 115].

Екстраполоючи запропонований підхід щодо складових кримінологічного забезпечення, розкриємо зміст кримінологічного забезпечення запобігання снпк в Україні.

Теоретична частина кримінологічного забезпечення містить інформацію про те, що сучасний стан розвитку наукових досліджень не відповідає наявним загрозам. Так, тематика СНПК не викликала особливого наукового інтересу у вітчизняних вчених.

Саме тому сьогодні маємо недостатній рівень дослідженості цього явища. На дисертаційному рівні тема снпк вивчається двома авторами (В. Підпригора та І. Мельниченко).

У цьому блоці актуальними є такі заходи: 1) підвищення рівня обізнаності жінок щодо особливостей захисту від снпк; 2) формування системи державних та недержавних органів, що залучені до процесу обмеження впливу злочинності на життя людей; 3) скорочення кількісно-якісних показників снпк; 4) приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, включення до законодавства норм міжнародних стандартів у сфері перехідного правосуддя, внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального законодавства в частині визначення терміна «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом», його видів, особливостей кваліфікації воєнних злочинів/злочинів проти людяності/геноциду; 5) визначення механізму документування та оцінювання шкоди у разі вчинення снпк; 6) методичне забезпечення проведення кваліфікованого розгляду справ у сфері перехідного правосуддя та справ щодо осіб, які постраждали від конфлікту. Зокрема: а) проведення системної підготовки фахівців правоохоронних органів, адвокатів, суддів із питань кваліфікації та процесу розгляду справ у сфері перехідного правосуддя та справ осіб, які постраждали від конфлікту; б) розроблення та впровадження стандартних операційних процедур для фахівців правоохоронних органів та суддів щодо поводження з постраждалими від конфлікту для уникнення повторної травматизації.

Методична складова кримінологічного забезпечення запобігання снпк передбачає вдосконалення: 1) методики оцінки стану злочинності, що має ґрунтуватися не тільки на офіційних статистичних показниках, але й підтверджуватися матеріалами незалежних організацій, досліджень окремих осіб тощо; 2) методики формування статистичних баз даних; 3) впровадження орієнтованого на потерпілого підходу до постраждалих осіб із метою недопущення повторної травматизації, віктимізації, стигматизації осіб, які пережили снпк; 4) механізму надання комплексної допомоги постраждалим особам, супроводження таких осіб до стану максимально повного відновлення порушених прав; 5) системи моніторингу та оцінювання випадків вчинення снпк, ризиків та явищ, що можуть вплинути на зростання рівня злочинності; 6) процесу інформатизації населення про існуючі ризики сексуального насильства [14], торгівлі людьми, порушення прав людини та можливість отримати допомогу в пунктах перетину державного кордону та на офіційних вебсайтах урядових установ. До вищенаведеного слід додати ще одну складову: посилення кримінальної відповідальності за СНПК та забезпечення невідворотного притягнення до відповідальності винних осіб при врахуванні положення закону, що насильство, вчинене в умовах воєнного стану, є ситуацією, що обтяжує вирок, а також надає суду можливість призначення суворішого покарання порівняно з мирним часом [12, с. 17; 13].

Практичний компонент кримінологічного забезпечення передбачає: 1) скорочення рівня вчинення СНПК; 2) активне впровадження гуманної моделі правоохоронної діяльності; 3) залучення громадськості до здійснення заходів запобігання снпк, включно з тими, що займаються правами жінок, дітей та іншими питаннями прав людини, молоддю та правозахисниками, у тому числі сприяння поверненню та реінтеграції постраждалих та їхніх дітей; 4) зменшення можливості вчинення СНПК; 5) своєчасне реагування та втручання в ситуацію, максимально наближену до вчинення злочину; 7) покращення взаємодії суб'єктів запобігання під час реагування, документування та розслідування СНПК; 8) формування системи міжвідомчої взаємодії, що забезпечить комплексний, своєчасний захист та доступ до правосуддя осіб, які постраждали від СНПК; 9) розгалуження мережі мультидисциплінарних мобільних команд соціально-психологічної допомоги, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від снпк та які знаходяться на деокупованій території; 10) оновлення сучасних та ефективних сфер співпраці для посилення запобігання та реагування на снпк (ООН через Офіс спеціального представника Генерального секретаря з питань сексуального насильства під час конфлікту, Групу експертів ООН з питань верховенства права та сексуального насильства під час конфлікту, Офіс Генерального прокурора, Національна поліція).

Висновки. Кримінологічне забезпечення запобігання снпк є важливою складовою державної політики запобігання злочинності. Наразі Україна демонструє активні та рішучі кроки в напрямі запобігання та протидії снпк. Водночас потребує

подальшої розробки та впровадження стратегія зменшення ймовірності вчинення снпк, основна мета якої – реалізація заходів, спрямованих на підвищення обізнаності населення про вірогідність вчинення злочинів, ризикованість злочинної діяльності, усвідомлення невідворотності покарання.

Вдосконалення всіх компонентів кримінологічного забезпечення дозволить досягти: підвищення ефективності системи запобігання снпк; результативності діяльності органів Національної поліції; впровадження гендерно чутливого, інклюзивного, орієнтованого на постраждалих, заснованого на правах людини підходу; налагодження міжнародної, міжвідомчої взаємодії у правоохоронній сфері, а також підвищення зацікавленості в наукових дослідженнях злочинності.

Список використаних джерел

1. Сексуальне насильство в умовах конфлікту (СНПК). *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti>.
2. Gaggioli G. Sexual violence in armed conflicts: A violation of international humanitarian law and human rights law. *International Review of the Red Cross*. 2014. Vol. 96. Issue 894. P. 503–538. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/article/sexual-violence-in-armed-conflicts-a-violation-of-international-humanitarian-law-and-human-rights-law/F14982FBF972DE4A86D8399695154FD5>.
3. Buchanan C. Preventing Gender-Based Violence in Myanmar. *International IDEA*. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/preventing-gender-based-violence-in-myanmar-CAWE3.pdf>.
4. Banwell S. Rape and sexual violence in the Democratic Republic of Congo: a case study of gender-based violence. *Journal of Gender Studies*. 2014. Vol. 23. Issue 1. P. 45–58. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09589236.2012.726603>.
5. Alexandre A. B., Mutondo K. M. Behind the weapon of war: sexual violence in wartime as a reflection of social attitudes towards women in peacetime. *Journal of Sexual Aggression*. 2022. Vol. 28. Issue 2. P. 149–163. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552600.2021.1949500>.
6. Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict : final report / submitted by Gay J. McDougall, Special Rapporteur. 1998. *United Nations. Digital Library*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/257682/?ln=en>.
7. Tokyo War Crimes Trial. *The National WWII Museum*. URL: <https://www.nationalww2museum.org/war/topics/tokyo-war-crimes-trial>.
8. Бесчастний В. М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 35 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f8e0e71-dacf-458f-b84d-588aa6a53639/content>.
9. Голіна В. Стратегія зменшення можливостей вчинення злочинів: дослідження проблеми її впровадження в Україні. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи : зб. тез міжнар. наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 14 лист. 2019 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2019. С. 103–105.
10. Голіна В. Проблема кримінологічного забезпечення криміналізації і декриміналізації у кримінальному праві України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 107–116. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vapny_2015_3_13.
11. Колодяжний М. Г. Кримінологічне забезпечення правоохоронної діяльності в Україні. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи : зб. тез міжнар. наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 14 лист. 2019 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2019. С. 115.
12. Фоменко А., Шаблістий В. Особливості правового забезпечення протидії домашньому насильству в Україні в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 16–23. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/?page_id=2130.
13. Руфанова В. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: сучасні виклики. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2022. № 2. Р. 127–131.
14. План реалізації Рамкової програми співробітництва між Урядом України та Організацією Об'єднаних Націй щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом. *Кабінет Міністрів України*. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/01.01.2023/%D0%86%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%2031.01.2023_doc.pdf (дата звернення: 30.11.2023).

Надійшла до редакції 02.12.2023

References

1. Seksualne nasylstvo v umovakh konfliktu (SNPK) [Sexual violence in conflict (SVRC)]. *Ofis Generalnoho prokurora*. URL: <https://www.gp.gov.ua/posts/rezultati-diyalnosti>. [in Ukr.].
2. Gaggioli, G. (2014) Sexual violence in armed conflicts: A violation of international humanitarian law and human rights law. *International Review of the Red Cross*. Vol. 96. Issue 894, pp. 503–538. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/article/sexual-violence-in-armed-conflicts-a-violation-of-international-humanitarian-law-and-human-rights-law/F14982FBF972DE4A86D8399695154FD5>.
3. Buchanan, C. Preventing Gender-Based Violence in Myanmar. *International IDEA*. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/preventing-gender-based-violence-in-myanmar-CAWE3.pdf>.
4. Banwell, S. (2014) Rape and sexual violence in the Democratic Republic of Congo: a case study of gender-based violence. *Journal of Gender Studies*. Vol. 23. Issue 1, pp. 45–58. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09589236.2012.726603>.
5. Alexandre, A. B., Mutondo, K. M. (2022) Behind the weapon of war: sexual violence in wartime as a reflection of social attitudes towards women in peacetime. *Journal of Sexual Aggression*. 2022. Vol. 28. Issue 2. P. 149–163. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552600.2021.1949500>.
6. Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict : final report / submitted by Gay J. McDougall, Special Rapporteur. 1998. *United Nations. Digital Library*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/257682/?ln=en>.
7. Tokyo War Crimes Trial. *The National WWII Museum*. URL: <https://www.nationalww2museum.org/war/topics/tokyo-war-crimes-trial>.
8. Beschastnyi, V. M. (2018) Teoriia ta praktyka kryminolohichnoho zabezpechennia protydyi zlochynnosti v Ukraini [Theory and practice of criminological security of crime prevention in Ukraine] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kharkiv. 35 s. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f8e0e71-dacf-458f-b84d-588aa6a53639/content>. [in Ukr.].
9. Holina, V. (2019) Stratehiia zmenshennia mozhlyvosti vchynennia zlochyniv: doslidzhennia problemy yii vprovadzhennia v Ukraini [Strategy for reducing opportunities to commit crimes: a study of the problem of its implementation in Ukraine]. *Suchasni kryminolohichni doslidzhennia: metody, napriamy, perspektyvy : zb. tez mizhnar. nauk.-prakt. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 14 lyst. 2019 r.). Kyiv : DNDI MVS Ukrainy, pp. 103–105. [in Ukr.].
10. Holina, V. (2015) Problema kryminolohichnoho zabezpechennia kryminalizatsii i dekryminalizatsii u kryminalnomu pravi Ukrainy [The problem of criminological support of criminalization and decriminalization in the criminal law of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 3, pp. 107–116. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=vapny_2015_3_13. [in Ukr.].
11. Kolodiaznyi, M. H. (2019) Kryminolohichne zabezpechennia pravookhoronnoi diialnosti v Ukraini [Criminological support of law enforcement activities in Ukraine]. *Suchasni kryminolohichni doslidzhennia: metody, napriamy, perspektyvy : zb. tez mizhnar. nauk.-prakt. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 14 lyst. 2019 r.). Kyiv : DNDI MVS Ukrainy, p. 115. [in Ukr.].
12. Fomenko, A., Shablysty, V. (2022) Osoblyvosti pravovoho zabezpechennia protydyi domashnomu nasylstvu v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of legal protection against domestic violence in Ukraine under martial law]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Spets. vyp. № 2, pp. 16–23. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/?page_id=2130. [in Ukr.].
13. Rufanova, V. (2022) Seksualne nasylstvo, poviazane z konflikтом: suchasni vyklyky [Conflict-related sexual violence: contemporary challenges]. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 2, pp. 127–131. [in Ukr.].
14. Plan realizatsii Ramkovoï prohramy spivrobitnytstva mizh Uriadom Ukrainy ta Orhanizatsiieiu Obiednanykh Natsii shchodo zapobihannia ta protydyi seksualnomu nasylstvu, poviazanomu z konflikтом [Implementation Plan of the Framework Program of Cooperation between the Government of Ukraine and the United Nations Organization on the Prevention and Counteraction of Conflict-Related Sexual Violence]. *Kabinet Ministriv Ukrainy*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/doc.pdf>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Inna Melnychenko. Criminological support of prevention of sexual violence related to the armed conflict in Ukraine. The article provides a holistic view of the extensive system of measures that make up the content of criminological support for the prevention of sexual violence associated with armed conflict. The proposed measures can be used as the basic provisions of a national strategy for the prevention and countermeasures of sexual violence related to armed conflict. Criminological support for

the prevention of conflict-related sexual violence is an important component of the state policy for the prevention of conflict-related sexual violence. The strategy of reducing the likelihood of committing conflict-related sexual violence requires more active research, the main goal of which is the implementation of measures aimed at increasing public awareness of the likelihood of committing crimes, the riskiness of criminal activity, and awareness of the inevitability of punishment.

Improving all components of criminological support will make it possible to achieve: increasing the effectiveness of the system for preventing conflict-related sexual violence; the effectiveness of the activities of the National Police bodies; implementation of a gender-sensitive, inclusive, victim-oriented, human rights-based approach; establishment of international, interdepartmental cooperation in the field of law enforcement, as well as to promote an increase in interest in scientific research on crime

Keywords: *sexual violence, armed conflict, armed aggression, conflict-related sexual violence, gender-based violence, criminological support, prevention.*

УДК 342.6:342.922(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-6-321-328

Максим ПРИШЕДЬКО[©]

аспірант

(Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», м. Київ, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ

У статті розглянуто деякі питання оптимізації правових засад формування та функціонування державних реєстрів. Актуальність питання пояснюється наявними недоліками у цій сфері, що не дають змоги надавати якісні адміністративні послуги громадянам та юридичним особам, зробити систему державних реєстрів ефективною економічно та функціонально.

Державні реєстри розглядаються як системне утворення. У зв'язку з цим, першочерговим постає питання наявності загальних правових підходів щодо формування та функціонування державних реєстрів. На сьогодні відсутній окремішій нормативний документ, що би визначив основоположні правові засади, єдиний термінологічний апарат, єдині вимоги до формування та функціонування державних реєстрів, зокрема, і основні критерії та підходи щодо класифікації державних реєстрів. Наразі нагальність питання класифікації державних реєстрів має економічний підтекст. Відтак, на сьогодні існує більше 350 електронних державних реєстрів, держателями яких виступають більше 80 органів державної влади. Така велика кількість державних реєстрів веде в умовах обмеженого державного фінансування до розпорошення бюджетних коштів, неефективного фінансування.

Однією з головних цілей оптимізації правових засад формування і функціонування державних реєстрів на сьогодні є створення такої системи державних реєстрів, яка б забезпечувала виконання норм статті 9 Закону України «Про адміністративні послуги», а саме: держава не повинна вимагати у фізичної особи та юридичної особи повторно інформацію, якою вона вже володіє, а між державними органами має переміщатися інформація, а не фізичні особи чи представники юридичних осіб. Розглянуто деякі основні напрямки діяльності у цій сфері, зокрема забезпечення електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, вирішення питання забезпечення ефективного доступу до матеріалів, що містяться в державних реєстрах, усунення дублювання інформації в різних державних реєстрах, нормативного урегулювання діяльності посадових осіб, які займаються формуванням і веденням державних реєстрів, щодо використання інформації інших державних реєстрів з урахуванням правового статусу інформації, що в них міститься, удосконалення програмного забезпечення та засобів захисту інформації.

Ключові слова: *оптимізація правових засад, державний реєстр, система державних реєстрів, електронна взаємодія, державний інформаційний ресурс, інтерфейс прикладного програмування, базові державні реєстри, критерії кваліфікації, автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, автоматизована інформаційна система, електронна база даних.*